

REPRESALIAT: BAUTISTA MARGALEF AGUILÓ¹

Bautista Margalef Aguiló va néixer al Masroig, Tarragona, el dia 11 de setembre de 1899, es va casar amb l'Ana Sánchez, originària de Tíjola, Almeria –que morí als 50 anys de tuberculosi²–. Van tenir tres filles i la Dora, la nostra entrevistada, era la filla gran.

La família Margalef havia anat a viure a Esparreguera perquè la mare del Bautista havia quedat vídua just quan aquest començà el servei militar. Es veu que ella morí de tristesa perquè el fill volia que li pagués la quinta³ per a estalviar-se d'anar a la fer el servei militar, i finalment el van enviar a l'Àfrica, a la guerra⁴.

La vida del Bautista, abans de la guerra, no era fàcil, les criatures, la dona sovint malalta, tenien bestiar a casa i, quan acabava de treballar, anava a l'hort o al cafè. Aleshores *tots els homes, havent dinat, anaven al cafè*.⁵ Quan la nostra testimoni parla del cafè es refereix a l'Ateneu. El nostre represaliat era membre de l'Ateneu d'Esparreguera, una entitat amb tendències d'esquerres. Es refereix a l'entitat fundada l'any 1919 i que al 1923 canvià el nom pel d'"Ateneu Esparreguera" com a conseqüència del cop d'estat del general Primo de Rivera (1923). Va ser llavors quan iniciaren la construcció d'un local propi.

El 12 d'abril de 1931 no hi hagué eleccions municipals a Esparreguera⁶, però el mateix dia se celebrà una reunió on es constituí l'Agrupament d'Esquerres que s'adherí a ERC que s'acabava de fundar. L'Agrupament es fusionà ben aviat amb la Secció Política de l'Ateneu. Així, en aquesta entitat s'hi acolliren totes les forces progressistes i liberals d'esquerres, encara que no s'adherissin

¹Document realitzat a partir de l'entrevista a, Dora Margalef Sánchez –filla de Bautista Margalef Aguiló– dins del projecte: *Memorial Democràtic del Baix Llobregat; de les experiències personals a l'èxit col·lectiu*. Entrevistadores: Blanca Mampel i Joana Llordella. Data: 22 de gener 2010, Esparreguera. Transcriptor: Alba Fornell Vernet; Enregistrament: Nolasca Riba Renom. Durada de l'entrevista: 55 m 12 seg . A la trobada també intervé la **Teresa Prats**, la filla gran de la Dora, que fa bones aportacions, sobretot quan ens explica com va viure la seva generació, el "temor de Déu", la por. Ens explica que tenia por de morir-se sense confessar perquè aniria a l'infern.

² Segons ens relatà Dora Margalef, la seva mare, l'Ana Sánchez, per curar-se de la tuberculosi, anava cada dia a l'escorxador per beure la sang fresca dels animals que escorxaven. Hi anava a les cinc del matí, quan els mataven, en canvi, segons la filla de la Dora, l'Anna Prats, en revisar el document, l'Ana Sánchez va morir als 76 anys d'un ictus.

³ Quan la nostra entrevistada parla de "quinta" es refereix al sistema de servei militar obligatori que es va anar establint al segle XIX a Espanya. El Servei era obligatori però es podia pagar una suma de diners per lliurar-se'n i anar a una caserna propera a casa seva, fer menys dies de servei o fins i tot, en alguns casos, anar a dormir a casa seva. La quantitat que s'havia de pagar era molt alta per una família treballadora com la seva. Molta gent es va vendre els camps o la casa per estalviar que els fills anessin a la guerra. Aquest sistema tan injust a l'actualitat encara s'aplica en altres països, a Turquia, per exemple.

⁴ Testimoni de Dora Margalef dins del projecte *Memorial Democràtic del Baix Llobregat; de les experiències personals a l'èxit col·lectiu*. Es refereix a la guerra del Rif.

⁵ Ibidem.

⁶ Segons l'article 29 de la Llei Electoral de 1907, en aquells municipis on s'hi presentés un únic candidat, aquests quedaven proclamats directament com a regidors sense passar per les eleccions populars.

expressament a la seva Secció Política (catalanistes, republicans, progressistes, socialistes –després fundaren el PSUC local–).

El Bautista fou militant de la CNT, potser per influència del seu cunyat, en Ramon Sánchez⁷, ja que abans no hi havia ningú amb tendències anarquistes a la família. Ell era catalanista, però no era d'ERC.

Un capellà al Comitè Antifeixista de la vila

El 1936 es produeix el cop d'estat franquista i, entre el 18 i el 19 de juliol, es reuneix el Comitè Antifeixista d'Esparreguera a la biblioteca de l'entitat l'Ateneu, a la secció política d'ERC. El comitè estava format per ERC, la CNT i els Rabassaires. Posteriorment s'hi afegirien la UGT, i més tard el PSUC i el POUM⁸. Tingué la seu al carrer dels Arbres (edifici ocupat durant el franquisme per la Guàrdia Civil).

Segons el que era aleshores alcalde de la vila, en Miquel Galceran⁹:

Quan es produí el cop d'estat el poder estava al carrer, malgrat tot, el Comitè de Milícies Antifeixista el canalitza sense poder evitar exaccions que no és el cas d'analitzar, i no pot evitar tampoc les intromissions exteriors a la vila. L'Ajuntament aleshores no disposava dels serveis dels "guàrdies municipals" que tenen avui dia els ajuntaments: en els casos necessaris s'havia de recórrer a les forces públiques, guàrdia civil generalment, doncs Esparreguera n'estava dotada. Aquesta guàrdia civil va ésser concentrada a Terrassa ben aviat i fou el Comitè, compost de ferrenys antagonistes seus, qui l'evacuà a través de les carreteres, llavors *forrades* de controls armats i recelosos de veure un autocar de guàrdies civils armats regularment. Pels que ens n'encarregàrem no fou un exercici excursionista.

El 31 de juliol de 1936 fou constituït el nou Ajuntament a Esparreguera, compost per elements del Front Popular d'Esquerres¹⁰, la major part d'ERC (alguns d'ells després formaren el PSUC) i també hi participava la Unió de Rabassaires.

En aquest escrit Galceran afegeix¹¹:

Des d'*allavorens* els integrants de la Corporació municipal, alhora intervenint en el Comitè local de Milícies Antifeixistes, s'interessen més i més a les tasques municipals. El fet d'aquesta doble pertinença ajuda a una certa coordinació. De totes maneres cal tenir en compte que el Comitè és activat principalment per la CNT amb la seva peculiar orientació "revolucionària", i la seva acomodació a la situació movedissa d'*allavorens* no és gens fàcil, ben al contrari precisament.

⁷ Vegeu la seva biografia en aquest web.

⁸ Aquestes tres últimes organitzacions no existien formalment a Esparreguera, però s'hi varen constituir després del 19 de juliol.[Prenem la informació de l'escrit de Miquel Galceran a Josep M. Cobos, el 23 d'abril de 1985],

⁹ Ibidem, pàg. 6.

¹⁰ Ibidem, pàg. 6.

¹¹ Ibidem pàg. 6.

Ací cal tenir en compte que en la qüestió de les col·lectivitzacions locals els sindicats gelosament consideraven que era una de les seves prerrogatives (...).

No puc recordar, ni tinc dades de quan el Comitè va començar a perdre preponderància, però, evidentment, a mesura que l'edifici governamental es refeia, la febre "revolucionària" prenia caires utòpics (...) A Esparreguera, segurament es dissolgué després del Maig de 1937.

Als dies següents al cop d'Estat, a Esparreguera, segons J. M. Cobos,¹² es produí un brot anticlerical. Tanmateix, dels quatre sacerdots que hi havia al poble (un rector, dos vicaris i un altre capellà a la Colònia), només va ser mort al de la Colònia i els altres van poder fugir. Segons l'escrit de M. Galceran a Josep M. Cobos¹³:

Recordo bé que un jove capellà de la vila que va caure a mans del Comitè els primers dies (Jaume Vilageliu¹⁴), el qual va convertir-se primer en tremolós servidor del Comitè, després fou l'home que ho feia tot –molt prudentment, eh!– i al final va passar a les oficines de l'ajuntament... per evidentment desaparèixer definitivament de la nostra òrbita un quant temps després d'ésser un empleat modèlic!

I afegeix:

Sembla que no fou massa ben acollit pels "vencedors", relegant-lo a una allunyada parròquia del Montseny i, temps després, va anar a raure a l'Hospitalet, on va morir¹⁵ (crec que un carrer d'aquesta ciutat porta el seu nom).

És interessant de reflectir la visió d'aquest fet que ens donen Souchy i Folgare¹⁶, dos anarquistes alemanys que van viure les experiències col·lectivitzadores d'Esparreguera, en un llibre publicat per primera vegada a les Ediciones "Tierra y libertad", l'any 1937; llibre que va ser reeditat a Toulouse després de la Guerra Civil:

En los primeros días de la revolución, el pueblo, comprendiendo el carácter retrógrado, reaccionario de la religión, quemó la iglesia. De los tres curas que había en la población, dos pusieron tierra de por medio, huyeron lejos, y uno de ellos, por cierto el más joven, permaneció en la localidad retirado en una casa¹⁷.

¹² COBOS, J.M.: *Col·lectivitzacions al Baix Llobregat (1936-1939)*. Centre d'Estudis Comarcals del Baix Llobregat. Col·lecció Biblioteca Abat Oliba, 69. PAM, 1989, pàg. 79.

¹³ Escrit de Miquel Galceran a Josep M. Cobos, el 23 d'abril de 1985. Font: manuscrit cedit per J.M. Cobos.

¹⁴ En Jaume Vilageliu Dachs va néixer el 18 de juliol de 1908 a Sant Pere de Torelló i morí a Barcelona el 13 de juliol el 1992. Havia estat ordenat capellà el 12 de juny de 1932 a Barcelona.

¹⁵ Segons un altre testimoni va morir a Barcelona, en tot cas, no creiem que sigui una informació rellevant.

¹⁶ SOUCHY, A. i FOLGARE, P: *Colectivizaciones. La obra constructiva de la revolución española*. Ed. Fontamara. Barcelona 1977.

¹⁷ La casa es refereix a Can Estruc, masia d'Esparreguera.

Fue descubierto por los camaradas; entonces puso de manifiesto las influencias familiares que presionaron sobre su voluntad, hasta el extremo de inclinarle a la carrera eclesiástica.

Actualmente, desposeído de los hábitos negros, símbolo del oscurantismo, el ex-sacerdote está en el Departamento de Guerra y es uno de los más activos y entusiastas camaradas que elabora en pro de la causa revolucionaria.

Un altre represaliat, en Josep Paulo, el testimoni del qual queda recollit en aquest web, també ens relatava uns fets relacionats amb aquest capellà¹⁸:

(...) quan vaig fer la primera comunió, comentant alguna cosa que deien a *La Passió*, li vaig comentar que allí ho deien diferent i ell em va respondre: de *La Passió* no en feu cas, que tots els de *La Passió* són uns heretges.

(...) Del nom no me'n recordo com es deia, però sí que sé que després va ser el secretari de la CNT aquí a Esparreguera.

(...) no va marxar, va estar aquí a Esparreguera, i els de la FAI que llavors estaven a on hi havia hagut la Guàrdia Civil, al carrer dels Arbres (...) el van posar com a secretari perquè la majoria no sabia ni llegir ni escriure, i aquell xicot es va portar molt bé, i *bueno*, va estar molts anys a Esparreguera, *bueno*, el temps que hi va estar, jo el vaig veure molt de temps (...) Després de la guerra em sembla que no, em sembla que ja no va venir aquí.

En Bautista Margalef fou membre del Comitè Antifeixista d'Esparreguera i, mentre ell ho va ser, segons ens informà la nostra testimoni, la seva filla, Dora Margalef, no hi va haver cap mort a la vila¹⁹:

"En una ocasió el pare va salvar un capellà, que també estava al Comitè, i l'acompanyà a Vic en un cotxe, juntament amb la meua mare, que simulava que era la seva esposa".

En acabar la guerra, l'esposa del Margalef va anar a veure aquest capellà per demanar-li que intercedís per ajudar el seu marit, però aquest no la va voler ajudar.

Un fet reflecteix la persecució religiosa que van patir els capellans del poble. El sogre de la Dora va morir el 18 de juliol de 1936 i l'havien d'enterrar el dia 19 i no va poder ser enterrat en una cerimònia religiosa perquè aleshores tots els

¹⁸ PAULO I SABAT, Josep. Entrevistat a Esparreguera el 21 de novembre 2008. Durada de l'entrevista: 01:45:39. Títol Projecte: MEMORIAL DEMOCRÀTIC DEL BAIX LLOBREGAT. *DE LES EXPERIÈNCIES PERSONALS A L'ÈXIT COL·LECTIU*
Entrevistadores: Joana Llordella i Blanca Mampel. Transcriptora: Isabel Valero Brullas.

¹⁹ Segons Galceran, alcalde republicà, la informació del qual es pot trobar en aquest web: "Després del 18 de juliol tot l'edifici dels poders públics s'esquerda: pot dir-se que el poder està al mig del carrer, i el més agosarat el pren. Malgrat tot, el Comitè de Milícies Antifeixistes el canalitza encara que en algunes ocasions no ho pot evitar".

capellans estaven amagats, això que eren molt creients. Va ser la primera persona que va ser enterrada a Esparreguera en aquestes circumstàncies.

La postguerra

El Bautista no va haver d'anar a la guerra, el seu cunyat, en Ramon Sánchez, sí que hi va anar voluntari: "Mentre manaven els *rojos* vam anar fent, després va ser terrible"²⁰.

Quan estaven a punt d'arribar els nacionals, en Batista es va amagar amb la família a Can Castells²¹ perquè era molt amic del masover, aleshores es van trobar que les tropes republicanes arribaven per un cantó i les nacionals per l'altre: *Va ser esgarriós*²². Segons el mateix testimoni, el seu pare no va fugir perquè no havia fet res, era del Comitè perquè l'havien triat però ell segur que no es va significar.

El nostre represaliat, en acabar la guerra, va ser empresonat a la Model i hi va estar un temps. El van deixar anar i el van tornar a empresonar quan va venir Franco a Barcelona, i se'l van emportar a Salamanca, concretament a Peñaranda de Bracamonte.²³ Posteriorment, va estar en llibertat vigilada fins l'any 1946 i s'havia de presentar periòdicament a la caserna de la Guàrdia Civil d'Esparreguera. A més, quan hi havia alguna visita o algun esdeveniment que podria ser "arriscat", tancaven els considerats perillosos pel règim. Segons Pelai Pagès²⁴:

La llibertat vigilada reforçava el control sobre la població en la quotidianitat i refermava l'aixafament moral del vençut, necessitat d'un aval signat per algun membre de les forces vives del poble, per algun falangista, per algun vencedor significatiu.

De quan estava a la Model, la Dora ens recorda quan portava el paquet per al pare i l'oncle a la presó; anaven caminant fins a Abrera, a les set del matí, per a

²⁰ Testimoni de Dora Margalef dins del projecte *Memorial Democràtic del Baix Llobregat; de les experiències personals a l'èxit col·lectiu*.

²¹ Masia del terme d'Esparreguera. A finals de 1893, la casa passà a ser propietat de l'abadia de Montserrat, instal·lant-s'hi aquí el col·legi dels novicis. Fins l'any 2011 en part de les dependències hi havia instal·lada la fàbrica de licors dels monjos de Montserrat.

²² Testimoni de Dora Margalef dins del projecte *Memorial Democràtic del Baix Llobregat; de les experiències personals a l'èxit col·lectiu*.

²³ *Ibidem*. La Dora no recorda els anys en què van succeir aquests fets.

²⁴ PAGÈS, Pelai dir.: *Franquisme i repressió: La repressió franquista als Països Catalans (1939.1975)* pàg. 118; Universitat de València (2004).

poder agafar el tren, que era més econòmic. Els portava el menjar amb un cistellet: "Això sí que em matava".²⁵

La Dora ens ensenyà una foto seva amb la seva mare i les seves germanes, la Teo i la Inés. Una foto que es van fer per portar-li al seu pare a la presó Model.



La Dora, la primera de l'esquerra, amb la seva mare, l'Ana Sánchez , i les seves germanes, la Inés i la Teo. Font: Arxiu familiar.

La repressió arribà directament o indirecta als familiars de les nostres víctimes, així, sovint ens hem trobat amb dones que les van rapar o prendre oli de ricí. El nou ordre en ocasions obliga la població a saludar amb el braç i la mà estesa davant de les autoritats. La Dora en algun moment s'havia sentit malmirada a Esparreguera, com a conseqüència de ser familiar de gent d'esquerres. Recorda un dia que hi havia els falangistes marcant el pas davant de la bandera, situada fora de l'església; anaven uniformats i una dona d'elles li va dir que saludés la bandera: *Una cosa que trobava horripilant era quan em feien saludar la bandera espanyola*²⁶.

²⁵ Entrevista a Dora Margalef. Op.cit.

²⁶ Ibidem.

Per a la família, la situació després de la guerra va ser força difícil, el pare i l'oncle a la presó i tres fills per alimentar. A Can Sedó no treballaven cada dia, per això la mare de la Dora no guanyava gaire i va haver de fer l'estraperlo, per la qual cosa també la van empresonar. Va entrar a la presó de dones i s'hi va estar mig any. Aleshores, les germanes van haver d'anar a viure a casa de familiars i la nostra informant, com que era la gran, es va quedar sola a casa seva, al Barri Font.

A mi em van portar a ca la tia *Inés*...per veure si em volien, i li van dir que no perquè, com que tenien dos xicots, *mon* cosins, que ves, tenien dos xicots, que diria la gent, i no em van *volguer*, i em vaig quedar al Barri Font.²⁷

La nostra testimoni anava a dormir a casa d'un veí, l'Enajas, però aviat la va anar a buscar el Fernández, un cosí seu que era del Masroig, com el seu pare, i vivia a Esparreguera; amb ell s'hi va estar mig any.

Quan el nostre represaliat va sortir de la presó no el van voler tornar a llogar a Can Sedó, on havia treballat de manyà; aleshores el van contractar el frares de Can Castells i després va tenir un quartet amb una fornal²⁸ on arreglava les eines dels pagesos. La seva esposa va tenir més sort, i quan va sortir de la presó la van tornar a llogar a la fàbrica.

La nostra testimoni insisteix que el seu pare solament tenia idees diferents, però no havia fet res de dolent, malgrat això, la gent la feia sentir malament. Ens explicà una anècdota que reflecteix aquest sentiment. Quan el seu marit la festejava, la seva germana Teo sovint li aconsellava que intentés de mantenir la relació amb el seu promès perquè "essent com som ..."²⁹ La família d'ell era de missa, ella era filla d'una andalusa i eren revolucionaris, per això la seva germana li deia: "ja te'l pots estimar, en Vicenç".³⁰

La Dora s'emocionà molt quan recordava que quan anava al ball sempre pensava que cap noi la voldria, per ser de la família que era; sembla que això li va pesar molt

La Teresa, néta del represaliat, ens afegeix nova informació que ens confirma que, malgrat el pas dels anys, la família se sentí discriminada en alguna ocasió:

²⁷ Ibidem.

²⁸ Fogó construït de mitjans, de pedra o de ferro, combinat amb unes manxes o altre dispositiu avivador del foc, que en les ferreries i altres obradors metal·lúrgics serveix per a escalfar les peces de metall que s'han de treballar.

²⁹ Testimoni de Dora Margalef dins del projecte *Memorial Democràtic del Baix Llobregat; de les experiències personals a l'èxit col·lectiu*.

³⁰ Ibidem.

Quan jo era petita, que anàvem a l'escola, les monges ens deien *los rojos eran tan malos, tan malos... Franco ha venido a defendernos y a salvarnos de la maldad de aquella gente*. Jo pensava: Per què diuen això de l'avi?³¹

En Batista, a part de la repressió, va sofrir la pèrdua d'un bon amic seu, l'Antoni Nin i Escudé, darrer president de l'Ateneu d'Esparreguera, afusellat al Camp de la Bota el 25 d'octubre de 1939.

El cunyat del Bautista, en Ramon Sánchez³², va estar set anys fora de casa, i sempre va ser anarquista fins a la seva mort. Després de la guerra, aquest va mantenir contactes amb gent revolucionària, com ara el Tardà, tot i que la seva germana no ho volia.

Els germans Prats

Tot i que vàrem entrevistar la Dora per conèixer la història del seu pare, descobrirem que el seu marit i el seu cunyat també varen patir les conseqüències de la repressió i la guerra. La família té unes cartes de guerra entre els dos germans Prats, que estaven en fronts diferents –el cunyat de la Dora, el **Marcel·lí Prats Rovira**, era el germà petit, militava al POUM i el van matar a la guerra –*algú dels seus, per l'esquena*³³–. Un amic del Marcel·lí, els va portar la seva maleta de cartró, encara tacada de sang, amb un rellotge de plata, les cartes i altres coses. Els la va portar perquè ells dos havien fet un pacte per si algun d'ells moria. El Marcel·lí era sastre a cal Serafí *Sastre*³⁴, era un noi molt eixerit en tots els sentits i tenia diferents xicotes (a la maleta hi van trobar diverses fotografies). L'última xicota la va tenir a Tàrrrega on havia estat sastre. El Marcel·lí, quan estava a l'exèrcit, s'encarregava de l'aprovisionament de la tropa.

La mare del Marcel·lí sempre parlava a les seves nétes d'aquest oncle mort a la guerra quan tenia uns 25 anys. Quan aquesta senyora tenia 83 anys "va perdre el cap" i els deia: "Aquest xicot fa temps que no el veig, quan vingui li donaré dos ous ferrats"³⁵.

La iaia parlava sovint del seu fill, però cap drama, mai va plorar que la veiessin, però una veïna els va dir a la família que l'havien sentit plorar, el dia que va rebre la carta. Aleshores tenia l'altre fill, el Vicenç, al front.

³¹ Testimoni de Teresa Prats Margalef, dins del projecte *Memorial Democràtic del Baix Llobregat; de les experiències personals a l'èxit col·lectiu*.

³² Vegeu la seva fitxa en aquest web.

³³ Testimoni de Dora Margalef dins del projecte *Memorial Democràtic del Baix Llobregat; de les experiències personals a l'èxit col·lectiu*.

³⁴ És el motiu pel qual era conegut el sastre Serafí Casanovas, del carrer de l'Hospital.

³⁵ Testimoni de Teresa Prats Margalef dins del projecte *Memorial Democràtic del Baix Llobregat; de les experiències personals a l'èxit col·lectiu*.

I l'altre –es refereix a l'altre germà, el Vicenç Prats– va estar mesos sense saber-ne, perquè l'havien ferit a les mans i no trobava ningú que li escrivís cartes.³⁶



Marcel·lí Prats Rovira, va morir al front de València el disset de setembre de l'any 1938, als 26 anys.

El Vicenç Prats va marxar a la guerra l'any 1937, i hi anà per quinta. Fou considerat mutilat de guerra i va començar a cobrar com a tal amb l'arribada al poder del president socialista, Felipe González.

Es dona el cas que la germana d'aquests, la Maria Prats Rovira, en iniciar-se la guerra, va haver de marxar d'Esparreguera per por de ser represaliats pels revolucionaris ja que eren una família tradicionalista. Va marxar a viure a Badalona i no va tornar a viure a Esparreguera³⁷.

Els records del temps de la Segona República i la Guerra Civil a Esparreguera

La vida política d'Esparreguera el primer terç del segle xx fou dominada pel caciquisme emanat de la família Sedó, propietària de l'empresa tèxtil que

³⁶ Ibidem.

³⁷ Segons ens informà la seva neboda Anna Prats en revisar aquest document.

portava el seu nom i on havia treballat i viscut la família del nostre represaliat. Segons informació de l'exalcalde republicà Miquel Galceran³⁸ :

(...) de fet quasi totes les famílies de la localitat en depenien, a excepció d'alguns importants propietaris agrícoles (els altres quasi sempre hi tenien algun familiar que hi treballava), i els comerciants.

Ens trobem amb una societat polaritzada en dos grans blocs, per un cantó les esquerres, amb ERC i la Unió de Rabassaires, que tenen la majoria a les eleccions del 31 de maig de 1931, i un altre bloc ocupat pel partit Radical i la Lliga (no cal dir que aquests tindran el suport de la família Sedó).

Com a fet històric rellevant, la Dora ens recordà l'enterrament de Dámaso Hinojosa, l'1 de maig de 1933, assassinat el 30 d'abril. Aquest es va convertir en el primer enterrament civil de la població³⁹. Aleshores a Esparreguera hi va haver moltes manifestacions: *van matar el Dámaso per tossut. La Guàrdia Civil li va dir que no passés i ell va voler passar*. Es va fer una gran manifestació i ella va anar al Castell⁴⁰ per veure'l.

Segons Josep Maria Cobos⁴¹:

Es pot dir que la vida local i les relacions entre els esparreguerins es van anar trencant progressivament al llarg de la Segona República. En aquest procés hi ha una sèrie de moments en els quals la tensió arribà a un moment àlgid. És important tenir-ho en compte perquè molts dels comportaments i actituds que es van prendre en iniciar-se la guerra tindran la seva explicació en els fets ocorreguts durant aquests primers anys de l'etapa republicana.

El citat autor⁴² considera que la mort de Dámaso Hinojosa és un d'aquests fets que cal tenir en compte, i ens dóna una versió diferent al que podíem llegir a la notícia publicada a l'*ABC* i que tenen transcrita més endavant:

Els fet van passar més o menys com segueix: La comandància de Terrassa havia ordenat l'escorcoll del local de la CNT d'Esparreguera perquè deien que allà hi podria haver armes amagades. Es va personar al poble la Guàrdia Civil de Terrassa per procedir a l'escorcoll, però com que era dia festiu, el jutge no va creure oportú donar l'autorització pertinent fins al dia següent. En canvi sí que hi va donar el vist-i-plau l'alcalde. Amb aquest permís la Guàrdia Civil es va

³⁸ Carta de Miquel Galceran i Jorba a Josep Maria Cobos, setembre de 1985. FONT: Josep Maria Cobos.

³⁹ Una de les primeres coses que féu el govern de la república fou regularitzar els matrimonis i els enterraments civils. La llei de secularització de cementiris obligava els ciutadans a formular declaració formal de ser enterrats religiosament, si així ho desitjaven. Per ampliar aquesta informació poden consultar GARCÍA I JORDAN, Pilar. *Els catòlics catalans i la segona república (1932-1936)*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona 1986.

⁴⁰ Es refereix a un barri d'Esparreguera.

⁴¹ COBOS, Josep Maria et altri: *Col·lectivitats al Baix Llobregat (1936-1939)*, pàg. 63. Centre d'Estudis Comarcals del Baix Llobregat. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, col. Biblioteca Abat Oliba, núm. 69, (1989).

⁴² *Ibidem* pàg. 65.

dirigir cap al local. Com a mesura preventiva va tallar tots els carrers d'accés a aquest edifici i pel poble va començar a córrer la veu que estaven apallissant totes les persones que hi havia dintre. Tot seguit, una gran gentada es va aplegar al voltant dels accessos tallats i un treballar (Dámaso Hinojosa) va voler passar tant sí com no, per veure amb els seus propis ulls el que estava passant. En el forcejament va rebre una culatada al cap i va morir a l'acte.

LA POLITICA Y LAS CUESTIONES SOCIALES EN LA GENERALIDAD DE CATALUÑA

La huelga del puerto mejora

Barcelona 2, 3 tarde. La huelga de hoy en el puerto, según nota facilitada en la Jefatura de Policía, parece haber mejorado algo. En el muelle donde se carga la pasta tratadora normalmente después de las 11. U. T. y tracas del turno libre. En el de la zona destinada a la descarga del carbón vegetal, se continuará de obreros. Los de La Provenza, que es la patronal por la C. N. T., se retiraron, por no admitir las nuevas condiciones. En el muelle de Levante, donde se descarga el carbón mineral, también se retiraron de los que inicialmente han aceptado las condiciones acordadas, siendo continuados otros; pero en éste se continúa a día y en cantidad, para trabajos de día.

Barcelona 2, 3 tarde. El gobernador ha dicho que la situación en el puerto ha mejorado considerablemente por la tarde. Las huelgas paralizadas al trabajo entre 1.500 obreros.

Del conflicto de los obreros del Montepío de San Pedro Pescador

El conflicto de los obreros del Montepío de San Pedro Pescador parece estar apaciguado. En la concentración del muelle de la plaza han comparecido con sus esposas y hijos, y la mayoría de ellos han sido castigados.

Los sindicalistas de Esparraguera intentaron celebrar una manifestación tumultuosa, resultando muerto uno de ellos

Barcelona 2, 3 tarde. El gobernador en su conversación con los periodistas, habló del estado de los conflictos sociales. Respecto a la situación en Esparraguera, explicó que hay dos sindicatos: el Unión y el Auténtico, y con este motivo se producen diferencias de carácter político entre los obreros que están afiliados a uno u otro, y especialmente en la filial de Colonia Seda. En esta filial existen dos obreros y la Gerencia litigada a cada uno de ellos, ocho días de suspensión de empleo y sueldo. La que pertenece al Sindicato Auténtico, se muestra dispuesta a entrar la huelga, pero no así la del Sindicato Unión, que si ésta suspende su actividad el trabajo debe de bajar a que se regularicen las diferencias y las filias, y la Gerencia discontinúa el cierre de la filial.

Ha dicho en el Gobierno que una comisión de obreros y los que están el gobernador al Comité de relaciones de la Federación de Intelectuales de España y de España, no es el que puede intervenir en el asunto. El gobernador ha estado a un momento del fondo mismo, que fue el vicepresidente de dicho Comité Sr. Ceballos, para que organizase una manifestación, y según se ha manifestado dicho delegado y el alcalde de Esparraguera. No obstante de todo esto, no se ha producido ninguna manifestación. En consecuencia, el gobernador ha dicho en la cámara de dicho Sindicato. Los obreros pertenecientes a la filial de Colonia Seda, han manifestado que se han retirado una manifestación a las 11.00 horas y una de los manifestantes, llamado Dámaso Hinojosa, se desmayó sobre un guardia civil. Dado el momento crítico en relación. Dámaso Hinojosa resultó con una lesión en la cabeza.

—Ayer—siguió diciendo el gobernador— cuando la cámara del Sindicato Auténtico, y se de volver a trabajar antes de ayer. Los obreros del Sindicato Unión me han hecho saber que no volverán al trabajo si no se les abajan los jornales de estas días que la filial de la zona central, y como son ya en una huelga de obreros a ratos, se ha enviado al Comité de relaciones antes citado que en el que debe decidir.

Continúa en el mismo estado la huelga del ramo de construcción

Barcelona 2, 3 tarde. Con motivo de la huelga del ramo de construcción esta mañana se presentaron en la calle de Urgel, en un grupo de obreros, un grupo de obreros para solicitar a los obreros que trabajaban y obligarles a abandonar el trabajo. En otras obras que se realizan en la calle de Roger de Flor se presentó otro grupo para realizar también lo mismo, así como en las obras del tramo Gros. En las de desmantelamiento del edificio de El Siglo se ha presentado a trabajar los obreros, si bien el contratista se negó a reanudar el trabajo por explicar que con este número no había suficiente. Pudo, así, decirse que la huelga del ramo de construcción continúa en igual estado.

Barcelona 2, 3 tarde. Una comisión de obreros del ramo ha estado esta mañana en los periódicos para manifestar que la huelga paralizada hoy en las obras respectivas de las que se abajaron en vista de que se abajaron los jornales, respecto a los obreros que se abajaron. Hoy también se el que se abajaron de los obreros del ramo de la construcción están en contra de la huelga, manifestando su conformidad.

Se pone en libertad a numerosos detenidos en el «Manual Amén»

Barcelona 2, 3 tarde. El gobernador envió los datos que le había enviado una comisión del Sindicato Unión de transportes, para interceder por la libertad de algunos de sus afiliados que están detenidos en motivo de otras actividades. Ha dicho también que han sido puestos en libertad al pedrosa de los, veinte de los individuos detenidos con este motivo, y que se continúa continuando los arrestos de los demás, y a los que no tienen antecedentes o no tienen participación en los delitos sucesos, se les procura en libertad en seguida. "Por su parte la Gerencia judicial—ha agregado diciendo el Sr. Azuela— sigue sus actividades, y decretará la libertad de aquellas que no hayan participado directamente en los delitos sucesos".

Barcelona 2, 3 tarde. A última hora de la tarde han sido puestos en libertad un número de los que estaban a bordo del «Manual Amén», y por la noche otros 45.

Ayerse estallaron en Barcelona tres artefactos

Barcelona 2, 3 tarde. Alrededor de las diez de la noche se oyó una fuerte detonación en la Dársena, que causó la muerte de un obrero. Después las investigaciones realizadas, se vino en conocimiento de que había explotado un artefacto colocado en una obra de construcción en dicho cable, entre los de Pelayo y Lascaris. El artefacto al explotar, causó algunos desperfectos, aunque no de importancia.

En los días que se han visto otras dos detonaciones, pero hasta ahora no se ha podido averiguar si es que en las colocadas

Barcelona 2, 3 tarde. Esta noche, como otros días, estallaron dos petardos colocados en las esquinas en construcción de la barriada de San Andrés.

Protesta por la actuación de los escamoteos

Barcelona 2, 3 tarde. El partido de izquierda socialista frente al la huelga pública se presenta por la actuación de los escamoteos de transporte de los jornales de Euzar Catala, cuya actuación califica de escamoteo del trabajador, alivianado con las autoridades de los medios afectados para evitar que se suspendan los servicios públicos sin necesidad de recurrir a un partido político organizado.

EL PROBLEMA DE LA NARANJA

Una conferencia en la Casa Regional Valenciana

El presidente de la Diputación provincial de Valencia, D. Juan Cabot, dará mañana, jueves, a las siete y tres cuartos de la tarde, en la Casa Regional Valenciana (Avenida de Eduardo Dato, 20), una conferencia sobre el tema "Económico objetivo del problema de la naranja".

Una proposición de ley de los radicales-socialistas

Los diputados radicales-socialistas han presentado una proposición de ley con los siguientes tres artículos:

Primer. El transporte ferroviario de la naranja por vagón completo procederá de los puertos de Almería y Levante hasta el día de junio será objeto de una tarifa especial del 20 por 100. Se exceptúan las expediciones a estaciones, puertos y puertos de embarque, destinadas a la exportación. Queda prohibido recoger las mercancías exportadas al arribo de esta ley. Para hacer efectiva las facilidades las Compañías ferroviarias cobrarán de las remesas o consignatarios sólo el 50 por 100 de los transportes, y el Estado abonará a las Compañías el otro 50 por 100.

Segundo. Se concede un crédito extraordinario al presupuesto de gastos de los departamentos ministeriales, imputado a la acción asistencial del Ministerio de Obras Públicas, por 1.000.000 pesetas, con el siguiente fin: "Beneficio del 20 por 100 del costo de transportes que favoreció el comercio a los productores de naranja con destino a las mercados del interior". El importe de esta crédito se cubrirá en la forma determinada por el artículo 4º de la vigente Ley de Administración y Compendio de la Hacienda pública.

Tercero. El ministro de Obras Públicas dictará, etc."

Las gestiones del alcalde de Valencia

Valencia 2, 3 tarde. El alcalde, señor Loebner, que llegó en la mañana del domingo sin mayor preocupación, y hablando a toda manifestación de cordialidad y simpatía, ha recibido hoy a los periodistas, dando cuenta del estado de las gestiones en favor de la solución del problema de la naranja que se viene realizando en Madrid, y la esperanza que esta noche, en el momento

Noticia sobre la mort de Damaso Hinojosa a l'ABC, dimecres 3 de maig de 1933. Edició del matí pàg. 26. Font: Hemeroteca del diari

Transcripció de la notícia

Los sindicalistas de Esparraguera intentaron celebrar una manifestación tumultuosa, resultando muerto uno de ellos.

Barcelona 2, 3 tarde. El gobernador en su conversación con los periodistas, habló de los conflictos sociales.

Respecto a la situación en Esparraguera, explicó que hay allí dos Sindicatos: el Único y el Autónomo, y con este motivo se producen discusiones de carácter político entre los obreros que están afiliados a uno u otro, y especialmente en la fábrica Colonia Sedó. En esta fábrica riñeron dos obreras, y la Gerencia impuso a cada una de ellas ocho días de suspensión de empleo y sueldo. La que pertenece al Sindicato Autónomo se mostró dispuesta a sufrir la sanción, pero no así la del Sindicato Único, que al día siguiente concurrió al trabajo. Ello dio lugar a que se reprodujeran las discusiones y las riñas, y la Gerencia determinó el cierre de la fábrica.

Ha estado en el Gobierno civil una comisión de obreros a los que envió el gobernador al Comité de relaciones de la federación de fabricantes de hilados y tejidos, que es el que puede intervenir en el asunto. El gobernador ha enviado a un representante del Jurado mixto, que fue el vicepresidente de dicho Jurado, Sr. Crehuet, para que practicara una información, y según le ha manifestado dicho delegado y el alcalde de Esparraguera, los causantes de todos estos incidentes son los afiliados al Sindicato Único. En consecuencia, el gobernador ha ordenado la clausura de dicho Sindicato. Los elementos perturbadores iniciaron una manifestación algo tumultuosa y uno de los manifestantes, llamado Dámaso Hinojosa, se abalanzó sobre un guardia civil. Este se defendió dándole un culatazo. Dámaso Hinojosa resultó con una herida tan grave en la cabeza, que falleció en el hospital.

–Ayer – siguió diciendo el gobernador– ordené la clausura del Sindicato Autónomo a fin de evitar colisiones entre unos y otros. Los elementos del Sindicato Único me han hecho saber que no volverán al trabajo si no se les abonan los jornales de estos días que la fábrica ha estado cerrada, y como eso ya es una petición de obreros a patronos, les he enviado al Comité de relación antes citado, que es el que debe decidir



Enterrament del sindicalista Damaso Hinojosa, l'1 de maig de 1933. Font: AMES

Referències a Manuel Julià Mert

La Dora ens recordarà la Juanita Miró Creus, amb qui la família va tenir una bona amistat. Aquesta senyora havia estat casada amb en Manuel Julià Mert, un republicà que va morir a Güsen (Komannando de Mauthausen, Àustria), el 14 de novembre de 1941, però ella mai li havia parlat a la Dora del seu primer marit.



Carta que va enviar des de Güsen, Manuel Julià Mert a la seva esposa. Font: Joana Llordella.

En Mert havia nascut a Esparreguera el 17 de maig de 1906. Va arribar a Güsen el 21 de gener de 1941⁴³ i provenia de l'Stalag XII D Trèves (Alemanya).

La nostra informant

Referències a Vicenç Prats

La Dora va estar més de 50 anys casada amb en Vicenç Prats que, malgrat que va anar al front per quinta, va patir les conseqüències de la guerra. Un cosí seu també anà al front (en conserven una carta).

La casa on viu la Dora és la casa de la família Prats, el seu marit. És coneguda com a *Ca l'Escabellat* o a *Cal Llúpia*. La iaia de la família era de *Ca la Marieta del Bruc*—era una casa situada al davant mateix—, al carrer Bruc.

Quan la guerra de Cuba, l'amo de *Ca la Marieta del Bruc* va comprar la casa dels Prats perquè aquests tenien un fill que havia d'anar a la guerra i necessitaven els diners per a pagar la "compra del soldat". Tenen el paper de la compra del soldat (el van trobar dins d'un calaix secret d'una caixa de núvia). Els de *Ca l'Escabellat* van continuar a la casa, però pagant un lloguer i, amb els anys, la noia de *l'Escabellat* i el noi de *Ca la Marieta del Bruc* es van casar. Així és que l'àvia sempre va viure a la mateixa casa.

Referències a la família

Dora Margalef Sánchez és filla del Bautista Margalef Aguiló, represaliat de la CNT, que formà part del Comitè Revolucionari d'Esparreguera durant la República. Va néixer el 15 d'abril de 1925 a la Colònia Sedó. Quan va començar la guerra ella tenia 11 anys.

La seva mare, l'Ana Sánchez, provenia de Tíjola, Almeria, i el seu pare del Masroig, Tarragona. L'àvia materna havia mort de la grip espanyola, i com que eren 4 o 5 noies, l'avi i el seu oncle, el Ramon Sánchez, les van portar a Esparreguera, a treballar a la fàbrica tèxtil de Can Sedó, on un altre oncle seu, el David, hi tenia casa. Pot semblar que aquesta informació sigui irrellevant, però creiem que ens ajudarà a contextualitzar la vida d'aquesta família.

La Dora va fer la comunió ja de gran, un cop acabada la guerra, perquè el seu pare era "revolucionari", però a casa seva el pare mai els havia parlat de política ni de la guerra.

La nostra informant ho va tenir difícil per anar a l'escola. Recorda que plorava perquè volia anar-hi. Li agradaven les matemàtiques "amb bogeria". Ens explicà

⁴³ Font:: J.O.R.F. núm. 245 del 21/10/1994 p 14988. Referència: D-58575

els records que tenia del dia que van inaugurar les Escoles Nacionals⁴⁴, hi va anar en Macià i ens contà com a anècdota que per primera vegada, va poder menjar bombons. Aleshores els nens i les nenes estaven separats, a l'escola, els uns a baix i les altres a dalt, fins i tot el pati estava separat per la meitat. Malgrat les dificultats, la Dora va aprendre a llegir i a escriure, però ara no li agrada llegir perquè quan era petita, si llegia, li deien que no ho fes, que hi havia molta feina.

La Dora no va militar en cap partit ni sindicat, però ha format part de la Junta de l'Esplai de gent gran d'Esparreguera.

L'entrevista és interessant de visionar perquè ens parla del seu pare, empresonat a la Model, un cop acabada la guerra. També es refereix a la mare, empresonada per fer l'estraperlo i que va morir de malaltia als 50 anys aproximadament. Ens afegeix informació de l'oncle, Ramon Sánchez, represaliat (era de la CNT), del seu marit, el Vicenç Prats, que va anar al front per quinta, però que també en va patir les conseqüències quan va acabar la guerra; del seu cunyat, el Marcel·lí Prats, que morí ben jove al front, assassinat pels seus companys, i que era del POUM. I sobretot, és interessant perquè és un clar exemple del silenci aconseguit a base de por.

La Dora troba bé que es recuperi la memòria històrica, ella no n'havia parlat mai fins ara que va fer un curset de la memòria a l'Esplai: "allà vaig plorar... perquè no n'hem parlat mai"⁴⁵

⁴⁴ L'any 1931 la vila va rebre la visita del President de la Generalitat Francesc Macià, que va inaugurar l'edifici dels "Col·legis Nous" (avui Escola Mare de Déu de la Muntanya) i també va inaugurar l'estació de servei de la Creu.

⁴⁵ Testimoni de Dora Margalef dins del projecte *Memorial Democràtic del Baix Llobregat; de les experiències personals a l'èxit col·lectiu*.